KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 17 (28): 35-40, 2015
ISSN: 2147 - 7833, www.kmu.edu.tr

Lider, Teşkilat, Doktrin'in İflası: Ülkücü Harekette 1980 Sonrası Dönüşüm, Bölünme ve İç Çatışma

Özgür Bayraktar
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Karaman

Özet

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye'de toplumu ve siyaseti derinden etkilemiştir. Bu darbeden etkilenen siyasi oluşumlardan birisi de ülkücü harekettir. Kendisini "komünizme karşı savaşan devletin yanında yardımcı güç" olarak tanımlayan ülkücü hareket, darbe sonrasında bizzat devletin baskısına, yargılamalarına, tutuklamalarına hatta idamlarına maruz kalmış, bu durum ülkücü harekette büyük bir travma etkisi yaratmış, akabinde sorgulamalara ve bölünmeye yol açmıştır. Böylece sarsılmaz ve sorgulanmaz denen "lider, teşkilat, doktrin" şiarında çatlaklar oluşmuştur. Bu araştırmada 12 Eylül sonrası ülkücü harekette fikir bazında ve Büyük Birlik Partisi'nin kuruluşu gibi örgütsel bazda görülen kopuşlar araştırılacak, bu bölünmelerin nedenleri ve sonuçları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül 1980, Ülkücü Hareket, Alparslan Türkeş, Milliyetçi Hareket Partisi, Büyük Birlik Partisi.

Breakdown of Leader, Organization, Doctrine: After 1980 Changing, Separation and Conflict at Nationalist Movement

Abstract

12 September 1980 military coup affected deeply whole society and politics at Turkey. One of the affected political movements by the coup is the nationalist movement. The nationalist movement had identified oneself as "auxiliary power for the state that fights against communism" before the coup. But after the coup, the nationalists experienced oppression, judgment, torture, arresting even execution from the state. This situation brought into trauma effect and then criticism and separation at the nationalist movement. So, fractures occurred at the "leader, organization, doctrine" watchword. In this study, the separations in idea area and organizational area such as founding Big Union Party and the causes and results of these separations at the nationalist movement will be researched.

Key Words: 12 September 1980, Nationalist Movement, Alparslan Türkeş, Nationalist Movement Party, Big Union Party

1. Giriş

İlk olarak 1966 yılında "Ülkü Ocakları Birliği" resmi adıyla kurulan, 1973 yılında "Ülkü Ocakları Derneği" ismiyle yoluna devam eden ülkücü hareket, 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde kendisini sola karşı mücadele etmeye adamış, yürüttüğü şiddet kampanyası sayesinde kendini yeniden üretmiş ve yine bu paramiliter özelliği nedeniyle devletten ve diğer sağ partilerden büyük destek ve himaye görmüş bir hareket konumundaydı. Ülkücüler kendilerini "komünizme karşı savaşan devletin yanında yardımcı güç" olarak görmekte ve "devletin de kendilerinin yanında" olduğu hissiyatı ile hareket etmekteydiler.

Hareket, yukarıdan aşağıya sıkı bir hiyerarşi ve disipline bağlı, içinde fikir çatışmaları, sorgulamalar, hizipler ve gruplaşmaların olmadığı, mutlak itaatin bulunduğu yekpare bir görünüm arz etmekteydi. Ülkü Ocakları, fiiliyatta Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin gençlik kolları vasfını yerine getirmekte ve çoğu zaman parti ile uyumlu hareket etmekteydi. MHP'nin genel başkanı Alparslan Türkeş ülkücü hareketin tartışmasız lideri konumunda olup ocaklarla bizzat ilgilenmekteydi.

Fakat dışardan görünen bu tablo 12 Eylül'le birlikte bozulmaya başlamıştır. Ülkücü harekette önce fikirsel alanda çözülmeler görülmüş, nihayet 1993'te de örgütsel olarak büyük bir kopuş yaşanmıştır. 12 Eylül'ün diğer siyasi hareketler gibi ülkücü hareketi de suçlu sandalyesine oturtması; tabanın, ordu ve devlet katında "saygın" bir yerinin bulunduğunu düşündüğü Türkeş'in yargılanması (daha doğrusu "Türkeş'in bile yargılanabilmesi") ve ceza alması, ülkücü militanların cezaevlerinde işkence görmeleri, bir kısmının idam edilmesi ülkücü harekette önce bir şok etkisi yaratmış, daha sonra yanıldıkları, kandırıldıkları ve "yüz üstü bırakıldıkları" düşüncesi tabanda çeşitli sorgulamalara yol açmıştır. Yaşanan bu şok ve "ortada kalma" hissiyatı ülkücü hareketteki ilk ciddi eleştirileri beraberinde getirmiş, bu eleştirilerin dozu ve yaygınlığı giderek artmış, hatta "Türkeş bile" sorgulanır hale gelmiştir.

2. 12 Eylül ve Ülkücü Hareket

12 Eylül ilk etapta birçok ülkücü tarafından sevinçle karşılanmış ve darbe ile özdeşleşme çabaları kurulmuştur. Zira ülkücüler, '70'li yıllar boyunca "devletin zaafa düştüğü noktada vatana, millete, devlete, bayrağa sahip çıkma" misyonuyla eğitilmiş, yönlendirilmişlerdi. Fakat askeri yönetim, bu misyonu meşru kabul etmediğini daha ilk günlerden belli etmiş ve ülkücüler birer birer yakalanmaya başlamıştı (Can, 2001: 207). Zürcher'e göre, darbe her ne kadar sola karşı güçlü bir önyargıya sahipse de, yine de 12

Mart'tan daha adil ve tarafsızdı, zira ülkücülerin de solcular gibi tutuklanması bunu gösteriyordu (Zürcher, 2012: 403).

12 Eylül'ün ülkücü hareketi de suçlu ilan etmesi üzerine yaşanan ilk şoktan sonra, taban alışmış olduğu üzere yukarıdan "teorik analiz ve stratejik kararlar" beklemeye koyulmuş fakat "başbuğ"dan beklenen açık mesajlar bir türlü gelmemiştir. Türkeş'in kendisinden bekleneni yerine getirememesi, alt kademe kadroların siyasal tavır geliştirmekte kendilerini güvensiz hissetmelerine, daha da önemlisi Türkeş'in ve yöneticilerin "kendi dertlerine düştükleri" izleniminin yayılmasına neden oldu (Bora ve Can, 2009: 118). Böylece, ülkücü harekette ilk kez taban-tavan yabancılaşması görülüyor, "kutsal ve tartışılmaz" olarak görülen "başbuğ Türkeş" mahcup bir biçimde de olsa eleştirilmeye başlanıyordu.

Tabandan gelen "sert ve siyasi" bir tutum beklentisi yerine, Türkeş, 12 Eylül rejiminin uygulamalarının aslında MHP'nin hedefleriyle uyuştuğu tezini işleyerek, kendisine ve ülkücülere meşruiyet, "korunma ve ayrıcalık" sağlamaya çalışmıştır (Bora, 2009: 691). Türkeş, devletin ülkücülere dokunmayacaklarını düşünmekteydi. Zira ülkücü hareket komünizme karşı tüm gücüyle "savaşmış", bu uğurda "binlerce şehit" vermişti. Üstelik bu mücadele esnasında devletin istihbarat ve güvenlik güçlerinden ciddi destek görmüştü. Türkeş bu olguya güvenmekteydi (Yanardağ, 2002: 232). Fakat yargılamaların başlamasıyla birlikte kısa zamanda "başbuğ"un yanıldığı anlaşıldı. Böylece, ülkücü tabanda her şeyi bildiği varsayılan Türkeş'in de yanılabileceği görülüyor ve "büyü"sü ilk kez bozuluyordu.

Türkeş ve üst düzey MHP yöneticileri savunmalarını üç ana eksen üzerine kurmuşlardı; temel eksen, "ciddi bir hukuksal hata yapıldığını", ülkücülerin devlete bağlı olduğunu tekrarlayan, suçlamaları kişileştirerek göğüslemeye çalışan ve teknik detaylarla dolu "legalist" savunma etmenlerinin oluşturduğu eksendi. Başta Türkeş olmak üzere, İhsan Kabadayı ve Sadi Somuncuoğlu gibi "devletlû" üst yöneticiler bu ekseni izlediler. İzlenen diğer bir eksen ise, MHP üst yönetiminden Agah Oktay Güner'in "fikri iktidarda kendi zindanda" sözüyle özetlenecek 12 Eylül yönetimiyle özdeşleşme çabalarıydı. Bir diğer savunma ekseni de "milli refleks" söylemi etrafında şekilleniyordu. Bu söyleme göre, 12 Eylül öncesinde ülkücüler, devleti yıkmaya çalışan komünistlere karşı "milli bir refleks" olarak, devletin yanında yer almıştı. Bu yüzden ülkücülerin yaptıkları "meşru müdafaa" olarak görülmeli ve yargılanmamalıydı (Bora ve Can, 2009: 120, 121).

Türkeş, "MHP ve Ülkücü Kuruluşlar" davasında genellikle ilk tutumu benimsemiş ve başka ülkücülerin suçları yüzünden kendisinin yargılanmasına karşı çıkmış ve sık sık "suçun şahsiliği" ilkesini vurgulamıştır (Türkeş, 2013: 37, 41, 96, 97). Türkeş ve üst yönetimin 12 Eylül'le özdeşleşme, uzlaşma çabaları, "suçun şahsiliği" ilkesinin öne sürülerek ülkücü militanların sahiplenilmemesi, hapiste olan ülkücülerin yalnız bırakılması, ülkücü tabanda çeşitli hoşnutsuzluklara neden olmuş, bu hoşnutsuzluklar zamanla gitgide yaygınlaşmıştı.

3. İlk Sorgulamalar ve Eleştiriler

12 Eylül'den sonra, ülkücü hareket, özellikle de tabanda bulunan kadrolar ilk kez devletin "diğer yüzünü" de görmüş ve işkencelere maruz kalmıştı. Yeniçeri'nin deyimiyle, ülkücüler kendilerini, "sevdalısı tarafından aldatılmış" olarak hissetmekteydiler (Yeniçeri, 2006: 69). Özellikle de, ülkücülerin anısında Nazi kamplarına benzetilen (Başer, 1990: 240) Mamak Askeri Cezaevi, ya da diğer adıyla "Mamak cehennemi" ülkücüler üzerinde derin izler bırakmış ve geçmişin, geçmişteki mücadelenin, hatta devletin bile sorgulanmasına neden olmuştu. Ülkücü mahkumlar, Mamak'tan "esir kampı" olarak söz ediyor ve askerin kendilerine işkence etmesine şaşırıyorlardı (İçmeli, 2009: 113, 114, 119).

Ülkücüler arasında eleştirilerin, sorgulamaların dozajı, İslamlaşma ile doğru orantılıydı. 12 Eylül'den sonra cezaevlerine giren ülkücülerin büyük bir kısmı buralarda İslam'a yönelmeye başladı, devlete ve parti üst yönetimine yöneltilen eleştirilerin birçoğu da bu İslamlaşan ülkücü tabandan gelmekteydi. Ülkücülerin büyük bir kısmı 12 Eylül öncesinde eyleme önem verdikleri için, ideolojik ve teorik bakımdan donanımsız bir haldeydi. Bu donanımsızlık, 12 Eylül şoku ile birlikte sahipsizlik, dayanaksızlık ve yalnızlık duygularını katmerleştirdi. Moral dayanak bulma, en azından hapishane hayatına tahammül saikiyle İslami söyleme ve okumalara rağbet arttı. Bu süreç sadece hapishanelerle de sınırlı değildi. "Dışarıdaki" ülkücü kadroların ve militanların da İslami alt-kültürle temasları yoğunlaştı. Hapishanelerden yayılan dalgalar ve tahliye olan ülkücüler bu temas yoğunluğuna bir ivme kattılar (Bora ve Can, 2009: 289-291). İslam'a yönelen ülkücü taban kendisini "Türk-İslam ülkücüleri" olarak adlandırmaya başlamıştı. Geçmişte, partinin ve/veya ocağın verdiği resmi eğitim dışında pek fazla teorik eğitim almayan ülkücü kadrolar, Kur'an kursları, cemaat sohbetleri gibi hareketten bağımsız ortamlarda bulunuyor, parti tarafından tavsiye edilen eserler dışında yayınlar okuyordu. Böylelikle "lider, teşkilat, doktrin" üçlü sacayağının üçüncü ayağı olan "doktrin" özellikle "devletlû" olmayan ülkücü taban arasında yavaş yavaş çatırdamaya başlıyordu. Doktrinin esnemesi, taban ve tavanda tutum farklılıklarına yol açıyor ve tabanın, tavanı eleştirmesine yol açıyordu. Bu da hem "lider" hem de "teşkilat"ın dokunulmazlığını zedelemeye başlıyordu.

Kendilerini "Türk-İslam ülkücüleri" olarak adlandıran grup, "Türkçü" ve "İslamcı" ayrımına karşı çıkıyor ve Türklüğün "bedenleri", İslamiyet'in ise "ruhları" olduğunu savunuyordu. Onlara göre, din ve milliyet birbirine zıt olgular değildi, bu yüzden Türk-İslam ülkücüleri, "Türk-İslam sentezi" kavramının kullanılmasına karşı çıkmışlardır. Bir sentezin, tez ile anti-tez arasında söz konusu olabileceğini savunmuşlar ve Türk-İslam ülkücüleri adını kullanmayı tercih etmişlerdir (Arvasi, 1994: 8). Türk-İslam ülkücülüğü, kendilerine "ihanet eden ve zulüm uygulayan" devlete karşı açık bir muhalefet yürütme olanağı da sağlıyordu. Üstelik İslam'a yöneliş sadece devlete karşı değil, içten içe bir tepkinin biriktiği rejime sadık devletperest parti önderliğine karşı da ideolojik temelleri olan bir muhalefet zemini de sunuyordu (Yanardağ, 2002: 386).

Ülkücüler, yetmişli yıllarda kendilerini "Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman" olarak tanımlarken (Akgün ve Çalış, 2009: 597), 12 Eylül sonrasında Türk-İslam ülkücüleri artık "dava"yı, "ilay-ı kelimetullah" yani "Allah'ın ismini yaymak, İslam'ı yaymak" davası olarak görüyor ve bu yüzden suçlu ilan edilip cezaevlerine konulduklarını savunuyorlardı (Erdoğan, 1990: 255; Yıldırım, 1991: 187). Ülkücü jargonda hapishaneler, "Yusufiye", "Yusufiye medreseleri" ve "taş medrese" olarak adlandırılıyordu. Ülkücüler, kendilerini İslam mitolojisinde haksız yere hapsedilip zulüm gören ve bu zulme sabırla, tevekkülle

direnen Yusuf peygamberle özdeşleştirmekteydiler (Bora ve Can, 2009: 291; İşler, 1990: 135; Girgeç, 1990: 195; Öztepe, 1990: 229; Erdoğan, 1990: 255). Özetle, 12 Eylül'le birlikte, Türk-İslam ülkücüleri, Tanrı Dağı'ndan uzaklaşırken, Hira Dağı'na daha da yaklaşıyorlardı.

Ülkücü taban, 12 Eylül'le özdeşleşmeye çalışan hareketin üst yönetiminin aksine, şiddetli bir şekilde 12 Eylül karşıtı bir söylem geliştirmekteydiler. Bazı ülkücüler 12 Eylül'ün asıl amacının, Batı'nın ve ABD'nin emirleri doğrultusunda, ülkücü hareketin bitirilmesi olduğunu iddia etmekteydiler (Çelik, 1990: 182). 12 Eylül yönetiminin, ülkücü hareketi anarşi ve terörün sorumlusu olarak göstermeye çalıştığı belirtiliyordu (Civelek, 1990: 89).

Aynı zamanda, hapishanelerde karşılaşılan işkence de, ülkücü hareketin tabanında düzen karşıtı bir söylemi doğurmuştu. Ülkücülerin büyük bir kısmı işkence ile 12 Eylül'den sonra tanışmış, bu geç gelen tanışma ülkücü tabanda geçmişe yönelik bir özeleştiriyi de beraberinde getirmişti. Gördükleri işkencenin "düzen" tarafından yapıldığını savunuyor ve düzenin ilerde "Allah'ın nizamı için mücadele veren tüm Müslümanlara" işkence yapacağını iddia ediyorlardı (Karaalioğlu, 1990: 175). Ülkücüler, gelecek hakkında da karamsardılar, Türkiye'de işkencenin biteceğine inanmıyorlardı. Düzene karşı çıkanların, "düzen bekçileri" tarafından işkenceye uğrayacaklarını düşünüyorlardı (Kırcı, 1990: 119). 12 Eylül sonrası hapiste işkence gören ülkücüler bir özeleştiride bulunup, kendilerinin bu işkenceleri hakkettiklerini, çünkü 12 Eylül'den önce yapılan işkencelere göz yumduklarını, hesap sorabilecek güçteyken hesap sormadıklarını ifade etmekteydiler (Ezik, 1990: 261).

Özeleştiri sadece işkence konusunda değildi, ülkücüler, geçmişteki çatışmalarda devlet tarafından "kullanıldıklarını" belirtiyor ve siyasi olayların artık "balkondan seyredilmesini öneriyordu (Yıldırım, 1991: 79). Ülkücülere göre, devlet, ülkücü hareketi, komünizme karşı reaksiyoner bir hareket olarak ortaya çıkan, komünizm tehlikesi geçtiğinde de otomatikman fonksiyonunu yitirecek, varlık sebebi ortadan kalkacak bir grup olarak görmüş ve "kullanıp atmıştı", (Tunçel, 1990: 150; Kırcı, 2001: 168).

Devlete bakış açısının değiştiği bu süreçte solculara bakış da değişti, solcuların da "temiz Anadolu çocuğu" olduğu ve onların da ülkücüler gibi "kullanıldığı" keşfedildi. Ülkücü tabanın kafasındaki "kızıl komünist militan" imajı yerini "normal insan" imajına bıraktı, geçmişin sorgulandığı bu zaman zarfında, solcuların "konuşulsa belki de hiç çatışılmayacak gençler" olduğu düşüncesi oluşmaya başladı (Bora ve Can, 2009: 551; İçmeli, 2009: 123).

Ülkücü hareketteki bu eleştiri ve özeleştiri süreci 1983 yılında siyasi parti yasaklarının kalkmasıyla da son bulmadı, aksine eleştiriler daha da yoğunlaştı. MHP'nin devamı niteliğini taşıma iddiasında bulunan "Muhafazakâr Parti" 7 Temmuz 1983 tarihinde kuruldu. Partinin başına, 12 Eylül yönetimince kurulan Danışma Meclisi'nde bulunan Mehmet Pamak getirildi (Uzun, 2005: 293). Genel başkan olarak Pamak'ın tercih edilmesi, ülkücü camianın "ateş püskürmesi"ne yol açtı. Zira Pamak Danışma Meclisi üyeliği döneminde ülkücülerin idam kararını onaylamıştı, bu yüzden ülkücü tabanda sevilmeyen hatta nefret edilen bir kişiydi (Bora ve Can, 2009: 254; Yıldırım, 1991: 193).

Muhafazakâr Parti'nin 29-30 Kasım 1985'te yapılan kongresinde, "renksiz" kaçan MP adı, MHP'yi açıkça çağrıştıran "Milliyetçi Çalışma Partisi" olarak değiştirildi (Bora ve Can, 2009: 260). Bu arada kamuoyu, 12 Eylül'le birlikte gelen siyasi yasakların kalkması için baskı yapıyordu. Baskı sonuç verdi ve başbakan Turgut Özal referandum kararı aldı (Ahmad, 2010: 192). 6 Eylül 1987'de yapılan referandum ile siyasi yasakların kalkması üzerine, MÇP 4 Ekim 1987'de olağanüstü kongreye gitti ve parti genel başkanlığına Alparslan Türkeş getirildi (Yanardağ, 2002: 356, 357). Türkeş'in resmi olarak tekrar partinin başına geçmesi, ülkücü hareketteki dağınıklığı ilk etapta sonlandıramadı. MÇP'nin önünde iki temel sorun bulunmaktaydı; ANAP'taki eski ülkücüler ile parti dışında duran ve çoğunluğunu "eski ocaklılar"ın oluşturduğu Türk-İslam ülkücüleri. ANAP'taki ülkücülerin çoğu, yapılan çağrılara rağmen partiye geri dönmemişti, "yuvaya dönün" çağrıları bu sefer Türk-İslam ülkücüleri için yapılmaya başladı.

Türk-İslam ülkücüleri, partiyi pragmatist ve oportünist olarak görüyor ve "Ocaklılık" kimliğini daha çok benimsiyorlardı. Ayrıca ülkücüler 12 Eylül döneminde ve yargılamalarda MHP kurmaylarının takındığı tutumu halen daha hatırlamaktaydı, bu durum partiye karşı olan soğukluğu pekiştiriyordu (Bora ve Can, 2009: 427). Buna karşın, 1980 öncesinde Ülkü Ocakları Genel Başkanlığı yapmış olan Muhsin Yazıcıoğlu, hapisten çıktıktan sonra "12 Eylül mağduru" ülkücülere ve ailelerine yardım amacıyla "Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Vakfı" adıyla bir vakıf kurmuş ve MHP kurmaylarının tersine, aşağıdan gelen vefalı bir ülkücü lider profili çizmiş, böylece örgütlenme ve nüfuz alanını genişletmişti. Yazıcıoğlu ve ekibi bu vâkıfa ek olarak 1987'de Ülkü Ocakları'nın devamı niteliğinde olan "Gençlik Kültür ve Sanat Ocakları" (GKSO) isimli bir dernek de kurmuş ve ülkücü gençler arasında etkinliklerini ve saygınlıklarını daha da artırmışlardı (Yanardağ, 2002: 366).

MÇP'nin dışında olmalarına rağmen Türk-İslam ülkücülerinin etkinliği günden güne artmaktaydı. Partiden gelen çağrılar üzerine Muhsin Yazıcıoğlu liderliğindeki Türk-İslam ülkücüleri MÇP'ye katılma kararı aldılar ve 27 Kasım 1988'de yapılan kurultayda partiye resmi olarak girdiler (Selvi ve Esen, 2010: 94). Fakat Yazıcıoğlu ve ekibinin partiye girmesi birlikte ülkücü hareketteki sorunlar tamamen bitmemiş, aksine ipler gerilmeye devam etmekteydi. Yazıcıoğlu, GKSO'da etkili olmaya başlamış, ocakların düzenlediği "Gözyaşı Geceleri" isimli toplantılara katılıp, cezaevi anılarını ve direniş öykülerini anlatıp, örtük şekilde partinin geçmişteki çizgisini eleştirerek "devletten bağımsız" bir ülkücülük tanımı yapmaya çalışmaktaydı. Yazıcıoğlu ekibi, bir yandan da yaklaşan MÇP kongresine hazırlanıyor ve yönetimde ağırlık oluşturmaya çalışıyordu. Ekip, parti üst yönetimine bizzat bağlı olan "Bizim Ocak" dergisinden farklı olarak, İslami söylemin ön plana çıktığı, anti-Kemalist, anti-kapitalist ve düzen karşıtı radikalizmi içinde barındıran "Bizim Dergah" isimli yeni bir dergi çıkartmaya başlamıştı (Yanardağ, 2002: 408; Bora ve Can, 2004: 41). Yazıcıoğlu ve ekibinin parti tabanında etkinliklerini artırmasından rahatsız olan Türkeş, bir genelge ile "Gözyaşı Geceleri" etkinliklerini yasakladığını duyurdu. İpler gerilmiş, kartlar açık oynanmaya başlamıştı. Türkeş ve Yazıcıoğlu ekipleri arasındaki mücadele parti kongrelerine yansıyordu. 1991 yılındaki MÇP kongrelerinde, ülkücü hareket geleneğinde bir ilk gerçekleşiyor ve kongrelere iki liste halinde gidiliyordu. "Mamak'tan gelenler" parti aristokrasisine başkaldırıyordu. Aralarında Ankara İl Kongresi başta olmak üzere, muhalifler 22 il kongresini Türkeş'e rağmen kazandılar. Buna karşılık Türkeş, hiçbir gerekçe göstermeden, muhalefetin kazandığı

bütün il ve ilçe yönetimlerini feshetti. 12 Eylül sırasında zaten ciddi bir yara alan "Türkeş kültü" sarsılmaya başlamıştı (Yanardağ, 2002: 409, 410).

Türkeş ve Yazıcıoğlu arasındaki bir diğer gerginlik de mecliste yaşandı. Ekim 1991 genel seçimlerinde birinci parti olan Doğruyol Partisi (DYP), Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) ile koalisyon kurmak için girişimlerde bulunuyordu. DYP lideri Süleyman Demirel, hükümetin güvenoylamasında MÇP'den destek istemekteydi. Devrimci sosyalistlerden sosyal demokratlara kadar uzanan yelpazeyi topyekûn "sol/komünist" olarak kabul etmeye yatkın olan MÇP tabanı, SHP'li bir hükümete destek verme fikrinden ürkmekteydi. Üstelik SHP meclise Halkın Emek Partisi (HEP) ile ittifak yaparak girmişti ve aralarında milletvekili yemin töreninde Kürtçe konuşan Leyla Zana gibi Kürt hareketinin simge isimlerinin de bulunduğu HEP kökenliler halen SHP bünyesinde bulunuyordu. Türkeş, parti içindeki yaygın tepkiye ve kaygıya rağmen MÇP milletvekillerinin 21 Kasım 1991'de DYP-SHP hükümetine güvenoyu vermesini sağladı. Türk-İslam ülkücülerinin önde gelen isimleri Muhsin Yazıcıoğlu, Esat Bütün, Saffet Topaktaş ve Ökkeş Şendiller tepki göstererek oylamaya katılmadılar (Bora ve Can, 2004: 26; Selvi ve Esen, 2010: 99).

Tüm bu gelişmelerin ışığında yapılan 29 Aralık 1991 MÇP Büyük Kongresi, birçok çekişmeye sahne oldu. Büyük Kongre'ye gidilen süreçte, ülkücü harekette bir ilk yaşanmış; il kongrelerinde iki liste çıkmış ve bazı illerde bizzat Türkeş'in desteklediği adaylar yarışı kaybetmişti. Büyük Kongre'de de gene bir ilk yaşandı ve ilk kez bir liste kavgası koptu. Türkeş'in listesi olarak sunulan çarşaf listeyi delmek üzere anahtar listeler ortaya döküldü. Kongre, ortalıkta uçuşan listeler ve listeleri için çığırtkanlık yapanların bağırışlarıyla ülkücü hareket için hiç alışılmadık bir seçim karmaşasına girdi hatta en sonunda Türkeş ayağa fırlayarak "bu ne hal" diye bağırdı. Sonunda liste delindi ve Yazıcıoğlu ve arkadaşları parti yönetimine girdiler. Kongreden sonra Türkeş, "partiyi düzene sokma" amacı ile parti içinde merkeziyetçiliği ve disiplini artırma yoluna gitti. Bu çerçevede, parti içi muhalefetin alanı daraltılmaya çalışıldı. Muhalefetin sesi konumundaki Bizim Dergâh dergisinin, 1992 Haziran'ında ocaklarda satılması, dağıtılması ve bulundurulması yasaklandı. Aynı günlerde, gençlik içinde ve üniversitelerde Türk-İslam Ülkücüleri'ne yakın olanlarla merkezin otoritesine bağlı olanlar arasında kavgaya varan gerginlikler de yaşanmaktaydı. Ankara'da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde "merkezciler"in Bizim Dergâh çevresinden bir ülkücü genci dövmeleri, bu olay üzerine "Dergâhçılar"ın, merkezcilerin kaldığı yurdu basması gerginliği tırmandırdı (Bora ve Can, 2004: 31, 32, 42, 43). Mücadele gittikçe sertleşti ve sonunda Bizim Dergâh dergisinin merkezi basıldı. Türkeş'in makam şoförü ve arkadaşları 2 Temmuz 1992'de silahlı baskın düzenledikleri Bizim Dergâh dergisinde, Genel Yayın Yönetmeni Emir Kuşdemir'i döverek komaya soktular. Bizim Dergâh merkezinin basılmasını, diğer illerdeki dergi bürolarının basılması izledi. Bizim Ocak dergisi ile Ortadoğu gazetesi ise Türkeş'e bağlılıklarını ilan ettiler. Türkeş, "bazı tarikat ajanlarının partiyi ele geçirmeye çalıştığını" iddia ederek Yazıcıoğlu ve arkadaşlarını şeriatçı olmakla suçluyor ve partiyi milliyetçi ve görece laik bir çizgiye çekmeye çalışıyordu. Bizim Dergâh'ın basılması ile yeni bir döneme giriliyordu. Yazıcıoğlu ve arkadaşları bu dönemde son bir uzlaşma denemesi yaparak Türkeş'le görüşmek istediler. Türkeş, bu ekibi gözden çıkarmıştı; görüşme isteğini reddetti. Türkeş, karşı hamlelerine devam ederek parti yönetiminden Muhsin Yazıcıoğlu ve arkadaşlarını tasfiye etti (Yanardağ, 2002: 410, 411). Bu yeni dönemde Türkeş, yeni bir yönetim oluşturmuş, Yazıcıoğlu ve ekibine parti içinde hareket alanı bırakmamıştı.

4. Lider, Teşkilat, Doktrin'in İflası: Büyük Birlik Partisi'nin Kuruluşu

6 Temmuz 1992 günü, MÇP içindeki hareket alanları iyice daralan Muhsin Yazıcıoğlu ile 5 MÇP milletvekili partilerinden istifa ettiler. Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının 7 Temmuz'da düzenlediği basın toplantısına birçok parti yöneticisi ve parti üyesi katıldı (Milliyet, 08.07.1992: 7). Yazıcıoğlu, bu toplantıda Türkeş'in siyasi yapıda militarist, uygulamada oportünist anlayışa sahip olan bir kesim oluşturduğunu öne sürmüş ve bu kesimin parti örgütleriyle herhangi bir teması olmadığını iddia etmişti. Yazıcıoğlu, seçkincilikle suçladığı MÇP üst yönetiminin, "millici halk tabanı"nı sürekli dışladığını belirtmiş ve artık bu ikiliğin son bulacağını vurgulamıştı. Ülkücü harekette kutsal sayılan lider egemenliğini de eleştirmiş ve "milleti lider sultaları üzerine bina edilmiş partiler"e mahkum olmaktan kurtaracaklarını ifade etmişti (Yazıcıoğlu, 1992: 17, 18). Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının bir eleştirisi de partinin İslam'la ilişkisi hakkındaydı; partiden ayrılanlar MÇP'nin artık İslam'dan oldukça uzaklaştığını iddia ediyorlardı (Poulton, 1997 :141).

MÇP'den ayrılanlar kısa bir süre sonra "Yeni Oluşum" adıyla bir hareket başlattılar ve hızla kendi çatılarını oluşturmaya yöneldiler. MÇP'nin haftalık Yeni Düşünce gazetesine karşı Yeni Hafta, gençliğe dönük olarak Bizim Ocak dergisine karşılık Nizam-ı Alem dergisi çıkartıldı, yine gençlere yönelik olarak MÇP'nin Ülkü Ocakları'na karşılık olarak 1 Ekim 1992'de Nizam-ı Alem Ocakları kuruldu (Bora ve Can, 2004: 52, 53; Aykol, 2011: 139). MHP/MÇP'de dinsel söylemin hayli kabul gördüğü dönemlerde bile radikal bulunan Ahmet Arvasî'nin Türk-İslam ülküsü görüşü, bu ocakların hakim ideolojisi konumundaydı (Öğün, 1997: 125). Yeni Oluşum'un görüşlerinin açıklandığı "Milli Mutabakat Çağrısı"nda, genel ülkücü söylemler kullanılmamış, Demokrat Parti'den beri merkez sağın yaptığı klasik vurgular yapılmıştır. Millet iradesi yüceltilmiş, rejimin tepeden inmeci, seçkinci, laik özelliklerinin bulunduğu ve "Müslüman, Türk Anadolu" insanının artık yönetimde söz sahibi olacağı ifade edilmiştir (Yazıcıoğlu, 1992: 11-15). MÇP'den ayrılan kadro, partileşme sürecinde, terk edilen Türkeş'in, "Başbuğ", "Tek adam" modeline karşı hareket içi demokrasiyi ve meşvereti öne çıkartmaya çalışmaktaydı (Bahadır, 2014: 282).

Yeni Oluşum, partileşmeden önce, yerel toplantılarda belirlenen delegeler, 6 Aralık 1992'de Ankara'da "İstişare Kurultayı"nda bir araya geldiler. Bu kurultayda partileşme kararı alındı ve 29 Ocak 1993'te Büyük Birlik Partisi (BBP) resmen kuruldu ve genel başkanlığa Muhsin Yazıcıoğlu getirildi (Bora ve Can, 2004: 53). BBP, "Sivil İnsiyatif Programı" adını verdiği programla, ülkücü hareket için oldukça yeni, farklı hatta radikal fikirler ortaya koymaktaydı. "Sivil Toplum" kavramına özellikle vurgu yapılmakta, seçkinciliğe karşı çıkılmakta ve devletin, milletten üstün olmadığı ifade edilmekteydi. MÇP programında da "devlet baba" ve "güçlü devlet" gibi isimlerle vurgulanan (MÇP Programı, 1988: 3, 5, 17, 74), ülkücü hareketteki, devletperest anlayış yerine BBP'de sivil toplumculuk ikame edilmiş, partinin devlet anlayışının "hâkim değil hadim

devlet" olduğu belirtilmişti (BBP Programı, 1993: 7, 11). Ayrıca, ülkücü harekete göre genelde PKK yanlılarının talep ettiği ve merkeziyetçi, devletçi, milliyetçi çevrelerde rahatsızlık uyandıran "adem-i merkeziyetçilik", programda ismi zikredilmeden savunulmaktaydı (BBP Programı, 1993: 11, 12). Programda, 12 Eylül'den sonra ülkücü harekette oluşan fikir ayrılığını gözler önüne seren bir madde de "İşkence" başlığı idi. Devlet merkezli ülkücülerin, "solun devleti karalamak için uydurduğu bir yalan" olduğunu iddia ettiği işkence, BBP programında ayrı bir başlık altında incelenmekteydi. Devletperest ülkücülere göre devlet işkence yapmamaktaydı, işkence "söylentileri" ve insan hakları söylemleri devletin itibarını zedelemek için yapılan "oyunlar"dan biriydi. Fakat devletperest görüşün işkenceyi yok saymasına rağmen BBP programında işkence ve eziyetin insanlık suçu olduğu ve işkence suçlularının cezalandırılacağı belirtiliyordu (BBP Programı, 1993: 6). Programda belki de en dikkat çekici madde "Parti Anlayışımız" maddesiydi. Zira "lider, teşkilat, doktrin" şiarında önemi vurgulanan, ülkücü harekette kutsal ve karşı çıkılamaz olarak görülen lider portresinin aksine BBP Programı'nda lidere, böyle bir kutsallık atfedilmemişti. İnsanların yanılmazlığı, putlaştırılması üzerine inşa edilmiş lider sultalarının, lider karizmalarına dayalı siyaset anlayışının reddedildiği ifade ediliyor, BBP'nin bir lider partisi değil, sürekli istişare eden, denetlenen bir kadro partisi olduğu belirtiliyordu (BBP Programı, 1993: 10).

BBP'nin parti programında sunduğu yeni ve farklı olan anlayışı Muhsin Yazıcıoğlu'nun partinin kuruluş sürecinde yaptığı konuşmalar, çeşitli gazete ve dergilere vermiş olduğu röportajlarda da açıkça görülmektedir. Örneğin, 31 Temmuz 1993 tarihinde BBP'nin 1. Olağan Kurultayı'nda kendilerinin lider sultalarına, tepeden inmeciliğe karşı yola çıktıklarını ve BBP'de lider sultasının bulunmadığını ifade etmiştir (Öznur, 2012a: 200, 201). Kendi hareketlerinin yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen bir hareket olduğunu ifade eden Yazıcıoğlu lider karizmasını değil, "meşveret"i esas aldıklarını belirtmiştir (Öznur, 2012b: 130). Yazıcıoğlu, Türkeş'le yaşadıkları sorunları anlattığı bir röportajda aralarında bazı fikir ayrılıklarının bulunduğundan bahsetmiş; milliyetçiliğin laik, Atatürkçü, statükocu ve Batı endeksli bir siyaset çizgisine oturtulmasından dert yanmıştır. İslam'la donanmış milliyetçilik anlayışının terkedildiğini ve siyasette oportünist davranıldığını ifade etmiştir. Yazıcıoğlu, parti üst yönetiminin bu "oportünist" ve "pazarlıkçı" siyaset çizgisine 12 Eylül'den sonra kaydığını iddia etmiştir (Öznur, 2012c: 143, 144). Yazıcıoğlu, Türkeş'in 12 Eylül generallerini parti üst yönetimine taşıması da eleştirmiş ve Türkeş'in "öz evlatlar" yerine "inananları karalayan" insanları tercih ettiğini belirtmiştir. Kendi hareketlerinin "İslam'a cephe alan" böyle bir hareket değil, aksine "halkın beklediği İslam eksenli" bir hareket olduğunu ifade etmiştir (Öznur, 2012b: 87, 88). Kendi hareketlerinin "Öze Dönüş Hareketi" olarak da tanımlanabileceğini söyleyen Yazıcıoğlu, Türkeş'in ünlü eseri hatta ülkücü hareketin amentüsü denilebilecek "Dokuz Işık"ın kendilerini hiçbir zaman bağlamadığını ve kendilerinin milliyetçilik anlayışlarının İslam'ın izin verdiği kadar olduğunu belirtmiştir. Hedeflerinin, İslam'ın hoşgörüsünü göstererek halka dertlerini anlatmak, sivil bir anlayışa geçmek ve demokrasiyi de kullanarak çürümeyecek bir toplum inşa etmek olduğunu ifade etmiştir (Öznur, 2012b: 98, 100).

Bu argümanlar ışığında kurulan BBP ilk olarak Mart 1994 yerel seçimlerine katıldı ve sadece 21 yerde belediye başkanlığı kazanabildi (Selvi ve Seven, 2010: 104). Türkiye çapında %1.27 oy oranına ulaşılabilmişti; bu oy oranı MHP'nin %7.9'la o güne kadar en yüksek oy oranına ulaşması karşısında, BBP'yi marjinalize edecek bir orandı. Toplamdaki %1.27 oranında, Muhsin Yazıcıoğlu'nun memleketi Sivas'taki %18'lik oy oranının payı büyüktü. MHP'lilerin (MÇP, 24 Ocak 1993 tarihinde yapılan kurultayda ismini MHP olarak değiştirmiştir) "Muhsin'i memleketine gömeceğiz" iddiasına karşı elde edilen bu başarı BBP'lilerin mahdut tesellileri arasındaydı. Diğer teselliler, İmranlı, Kangal (her ikisi de Sivas) ve Kızılcahamam (Ankara) ilçe belediye başkanlıkları oldu. Partinin kendi Türkiye ortalamasını geçtiği illerin hepsi, milliyetçi-muhafazakâr oy depoları olan Orta-Doğu Anadolu illeriydi: Kırıkkale %6.6, Elazığ %5, Kahramanmaraş ve Tokat %4, Amasya %3,5, Çorum %3 (Bora ve Can, 2004: 64).

5. Sonuç

12 Eylül, bütün siyasi oluşumları etkilediği gibi ülkücü hareketi de etkilemiş, hareketin lideri Alparslan Türkeş de dâhil olmak üzere birçok ülkücü tutuklanmıştı. Yargılanma, tutuklanma ve işkenceye maruz kalma ülkücü harekette derin izler bırakmış ve devlet sorgulanır hale gelmişti. Fakat ülkücü tabanda oluşan 12 Eylül ve devlet karşıtlığı ruh haline karşın, Türkeş ve partinin üst yönetimi "devletlû" anlayışlarını sürdürmüş ve 12 Eylül yönetimiyle özdeşleşme ve uyum çabası sarf etmişti. Türkeş ve üst yönetimin bu tavırları özellikle hapiste bulunan ülkücüler tarafından yadsınmış ve gitgide "Türkeş bile" sorgulanır hale gelmişti. Ülkücü hareket için sarsılmaz bir şiar olan "lider, teşkilat, doktrin" üçlemesi bu gelişmeler sonucunda zamanla aşınmış, her biri bir diğerine bağlı olan ilkeler toplu bir şekilde çöküşe geçmişti; lider sorgulanır hale gelmiş, ülkücü doktrinde kutsal sayılan devlete küsülmüş, İslam eksenli yeni bir anlayış ve Türkeş'ten bağımsız bir örgütlenme başlamıştı.

Kendilerini Türk-İslam ülkücüleri olarak tanımlamaya başlayan ülkücüler gitgide tabanda ağırlık kazanmaya başlamışlardı. Bu ülkücülerin başını Muhsin Yazıcıoğlu çekiyordu. Türk-İslam ülkücüleri, 12 Eylül'den sonra MHP'nin mirasçısı olarak kurulan Muhafazakâr Parti'ye pek ilgi göstermeyerek parti dışında kalmayı yeğledi. Muhafazakâr Parti, 1985'te ismini Milliyetçi Çalışma Partisi olarak değiştirdi. Türk-İslam ülkücüleri 1988 yılındaki kongreye kadar MÇP'ye de katılmadı, 1988 kongresinde partiye katılan Yazıcıoğlu liderliğindeki Türk-İslam ülkücüleri parti içinde etkili olmaya başladı. Yazıcıoğlu ve ekibinin partiye girmesiyle birlikte partide fikir ayrılıkları baş göstermiş, ülkücü harekette ilk kez iki listeli kongreler yapılmıştı. Parti içi mücadelede, Türkeş muhaliflerinin etkili olması, gerginliğin yükselmesine neden olmuş en sonunda Türk-İslam ülkücülerinin çıkarttığı Bizim Dergâh dergisi Türkeş yanlılarınca basılmıştı. Bu "bardağı taşıran son damla" ile birlikte Yazıcıoğlu ve ekibi partiden istifa etmiş, yeni bir oluşum başlatılmış ve 1993'te Büyük Birlik Partisi (BBP) kurulmuştu.

Bu çalışmada BBP'nin kuruluşunun ele alınmasının nedeni, girdiği seçimlerde büyük başarılar sağlaması (zaten BBP girdiği seçimlerde hayal kırıklığına uğramıştır) değil, partinin ülkücü hareket açısından özgün ve önemli olmasıdır. Zira BBP'nin daha kuruluş aşamasında ülkücü hareketteki büyük bir tabu kırılmış ve doğrudan Türkeş'e, tartışılmaz

sayılan lidere sert eleştirilerde bulunulmuştur. Ülkücü harekete yeni bir anlayış getiren BBP, hiçbir zaman ikinci bir MÇP/MHP olmamış, olmayı da hedeflememiştir, parti, hareket için oldukça farklı hatta radikal söylemler ortaya koymuştur. Bu yeni anlayış partinin programında ve lideri Yazıcıoğlu'nun konuşmalarında, röportajlarında rahatlıkla görülebilir. Çalışmada parti programının özeti çıkarılmamış veya detaylı bir analizi yapılmamış, sadece MÇP/MHP ile BBP arasında olan farklılıklar sunulmaya çalışılmıştır. Türkiye'deki bir siyasi parti için, program, parti hakkında her zaman tam bilgi vermeyebilir. Zira partiler kimi zaman programında yazılı olan ilkelerden çok daha farklı eylem ve söylem içinde bulunabilirler. Çalışmada partinin programının incelenmesinin nedeni, programın MÇP'den ayrıldıktan sonra yazılmış olması, bu yüzden de kopuş sürecinin ortamı, MÇP'den kopanların fikirleri ve BBP ile MÇP arasındaki farklılıklar hakkında önemli ipuçları vermesidir. MHP/MÇP'de lider, daha doğrusu "Başbuğ Türkeş" hem parti içinde, hem de Ülkü Ocakları gibi yan kuruluşlarda tek söz sahibi iken, BBP'de ise liderin kutsallığı yerine meşveret ilkesi hâkim olmuştur. BBP, MHP/MÇP'nin devletperest anlayışının karşısına sivil toplumculuğu, hâkim devlet ilkesinin yerine hadim devleti, merkeziyetçilik taraftarlığının yerine adem-i merkeziyetçiliği getirmiştir.

Özetle ülkücü harekette geniş çaplı olarak ilk kez 12 Eylül sonrasında başlayan eleştiriler, sorgulamalar ve fikir ayrılıkları 1993 yılında Büyük Birlik Partisi'nin kuruluşuna yol açmıştır. BBP'nin kuruluşu, ülkücü harekette Türkeş'e ilk başkaldırış ve ilk kitlesel kopuş olması nedeniyle mühimdir. Dışarıdan bakıldığında "lidere biat" kültürünün tamamen egemen olduğu düşünülen ülkücü hareket şaşırtıcı biçimde bir bölünmeye ev sahipliği yapmıştır. Türk-İslam ülkücülerinin MÇP'den kopuşuyla birlikte, "lider, teşkilat, doktrin" şiarının iflas etmesinin yanında "Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman" sloganı da, bu parçalanmayla birlikte anlamını yitirmiştir. Zira, BBP Hira Dağı'na daha çok yaklaşmış, Tanrı Dağı'ndan bir ölçü uzaklaşmış, MHP ise, partiden Türk-İslam ülkücülerinin ayrılmasıyla birlikte Tanrı Dağı'na yakınlaşmış, söylemindeki İslami vurgular görece azalmıştır.

Kaynaklar

Ahmad, F. (2010), Bir Kimlik Peşinde Türkiye, (çev., Sedat Cem Karadeli), 4. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Akgün, B., ve Çalış, H. Ş., (2009), "Tanrı Dağı Kadar Türk, Hira Dağı Kadar Müslüman Türk Milliyetçiliğinin Terkibinde İslâmcı Doz", içinde: Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik (ed., Tanıl Bora). İletişim Yayınları, İstanbul. 584-600.

Arvasi, A., S. (1994), Türk İslam Ülküsü Cilt 1, 7. Baskı. Burak Yayınevi, İstanbul.

Aykol, H. (2011), Türkiye'de Sağ Örgütler Bölüne Bölüne İktidar Olmak. Phoenix Yayınevi, Ankara.

Bahadır, A. (2014), Ülkücülüğün Tarihi. Kriminal Kitaplar, İstanbul.

Başer, O. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 237-246.

Bora, T. (2009), "Alparslan Türkeş", içinde: Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4: Milliyetçilik (ed., Tanıl Bora). İletişim Yayınları, İstanbul. 686-695.

Bora, T., ve Can, K. (2004), Devlet ve Kuzgun 1990'lardan 2000'lere MHP. İletişim Yayınları, Ankara.

Bora, T., ve Can, K. (2009), Devlet, Ocak, Dergah 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket, 9. Baskı. İletişim Yayınları, İstanbul.

Can, K. (2001), "Radikal Milliyetçiliğin En Büyük Örgütü: Ülkü Ocakları", Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik, (der.). İletişim Yayınları, İstanbul. 201-235,

Civelek, S. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 73-92.

Çelik, Ş. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 177-183.

Erdoğan, İ. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 247-256.

Ezik, R. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 257-261.

Girgeç, Ö. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 191-196.

İçmeli, F. (2009), Kırık Kurşun, Mamak Askeri Cezaevi'nden Bosna'ya Fırtınalı Yıllar. Truva Yayınları, İstanbul.

İşler, E. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 123-136.

Karaalioğlu, İ. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 171-175.

Kırcı, H. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 109-121.

Kırcı, H. (2001), Zamanı Süzerken (Hatıralar), 3. Baskı. Burak Yayınevi, İstanbul.

Öğün, S., S. (1997), 99 Soruda Milliyetçilik. Radikal Yayınları, İstanbul.

Öznur, H. (2012a), Muhsin Yazıcıoğlu Külliyatı Cilt 1: Makaleler-Konuşmalar-Şiirler. Akçağ Basım, Ankara.

Öznur, H. (2012b), Muhsin Yazıcıoğlu Külliyatı Cilt 2: Röportajlar. Akçağ Basım, Ankara.

Öznur, H. (2012c), Muhsin Yazıcıoğlu Külliyatı Cilt 3: Röportajlar. Akçağ Basım, Ankara.

Öztepe, M. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 229-235.

Poulton, H. (1997), Top Hat, Grey Wolf and Crescent Turkish Nationalism and the Turkish Republic. New York University Press, New York.

Selvi, A., ve Seven, E. (2010), İşkence Koğuşlarından Siyaset Meydanına. Nesil Yayınları, İstanbul.

Tunçel, A. (1990), "Anılar", içinde: 12 Eylül ve Ülkücüler (ed., Muhammed Bahadır). Cihad Yayınları, İstanbul. 137-153

Türkeş, A. (2013), Savunma. Kamer Yayınları, İstanbul.

Uzun, T. (2005), Türk Milliyetçiliği ve MHP. Ebabil Yayıncılık, Ankara.

Yanardağ, M. (2002), MHP Değişti Mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi. Gendaş Yayınları, İstanbul.

Yazıcıoğlu, M. (1992), İhtilafın Rahmetinde Milli Mutabakata Doğru. Kardelen Yayınları, Ankara.

Yeniçer, Ö. (2006), Dokunanlar (Yürek Sızlatan Yazılar). IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Yıldırım, Yaşar (1991), Balkondan Seyretmek. Kayı Yayıncılık, Ankara.

Zürcher, J., E. (2012), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, (çev., Yasemin Saner), 27. Baskı. İletişim Yayınları, İstanbul.

Gazeteler

Milliyet (08.07.1992).

Belgeler

Büyük Birlik Partisi Programı (1993), Ankara.

Milliyetçi Çalışma Partisi Programı (1988), Ankara.